

СЕКЦІЯ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.9.07-027.21:159.922-042.65-043.84
DOI 10.32999/ksu2312-3206/2024-3-4

**ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ
У ПСИХОЛОГІЧНИХ НАУКОВИХ ПІДХОДАХ**

Задорожна Анастасія Сергіївна,
аспірантка кафедри психології

Державний торговельно-економічний університет

a.zadorozhna@knu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0009-6333-4714>

Мета. Метою статті є створення теоретичної моделі самоактуалізації особистості на основі контент-аналізу наукових концепцій, що вивчають та досліджують проблему самоактуалізації особистості в психологічній науці. **Методи.** Основними методами дослідження, використання яких передбачає створення теоретичної моделі наукових поглядів на самоактуалізацію особистості є теоретичний аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, систематизація, контент-аналіз. **Результати.** Відповідно до результатів ретроспективного аналізу проблеми самоактуалізації особистості, серед класичних психологічних підходів особливого значення поняття самоактуалізації набуває у дослідженнях гуманістичного підходу. В даних психологічних концепціях джерело самоактуалізації визначається активністю мотиваційно-вольового компонента, актуальних потреб, інтересів та цінностей особистості. Можна стверджувати, що проблема самоактуалізації особистості в українській психологічній школі сьогодні висвітлена більш широко, з урахуванням викликів сучасного життя. Виявлено, що самоактуалізація особистості значною мірою впливає на професійну сферу діяльності, оскільки зумовлює формування професійної мотивації, сприяє цілепокладанню й професійному розвитку, формуванню само- та професійної ідентичності. Що більше, відповідно до сучасних концепцій особистісний потенціал може бути реалізований не тільки в приватній та професійній сфері, а й мати можливість бути проявленим у творчості, соціальній взаємодії, саморозвитку та самовдосконаленні. Самоактуалізація особистості також слугує елементом протидії стресовим факторам впливу на особистість, виступаючи суттєвим психологічним підґрунтям для формування емоційної стійкості. **Висновки.** Самоактуалізація особистості є багатокомпонентним явищем, що охоплює властивості психологічної природи особистості, її психофізіологічні та психосоціальні детермінанти. Виявлено, що ефективність та можливість людини успішно реалізувати власний потенціал зумовлюють онтогенетичні особливості та досвід особистості, її мотиваційний, афективний та ціннісний компоненти тощо. Інтегративне дослідження основних психологічних концепцій самоактуалізації особистості дозволяє здійснити ретроспективний погляд на зародження самоактуалізації особистості як актуальної психологічної проблеми, а отже, надалі розширити її зміст у сьогоденні.

Ключові слова: *складові самоактуалізації, особистість, самовизначення, самореалізація, особистісний потенціал, професійна самоактуалізація.*

**THEORETICAL ANALYSIS (MODEL OF COMPONENTS) OF SCIENTIFIC
APPROACHES TO THE PROBLEM OF PERSONALITY SELF-ACTUALIZATION**

Zadorozhna Anastasiia Serhiivna,

Postgraduate Student at the Psychology Department

State University of Trade and Economics

a.zadorozhna@knu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0009-6333-4714>

Purpose. The purpose of the article is to create a theoretical model of self-actualization of personality based on the content analysis of scientific concepts that study and research the problem of self-actualization of personality in psychological science. **Methods.** The main research methods used to create a theoretical model of scientific views on self-actualization of personality are theoretical analysis, synthesis, generalization, comparison, systematization, content analysis. **Results.** According to the results of a retrospective analysis of the problem of self-actualization of the individual, among the classical psychological approaches, the concept of self-actualization is of particular importance in the studies of the humanistic approach. In these psychological concepts, the source of self-actualization is determined by the activity of the motivational and volitional

component, the actual needs, interests and values of the individual. It can be argued that the problem of self-actualization of the individual in the Ukrainian psychological school today is covered more broadly, taking into account the challenges of modern life. It has been found that self-actualization of the individual has a significant impact on the professional sphere of activity, as it determines the formation of professional motivation, promotes goal setting and professional development, and the formation of self- and professional identity. Moreover, according to modern concepts, personal potential can be realized not only in the private and professional spheres, but also be manifested in creativity, social interaction, self-development and self-improvement. Self-actualization of a personality also serves as an element of counteracting stressful factors affecting a personality, acting as an essential psychological basis for the formation of emotional stability.

Conclusions. Self-actualization of personality is a multicomponent phenomenon that encompasses the properties of the psychological nature of personality, its psychophysiological and psychosocial determinants. It has been found that the effectiveness and ability of a person to successfully realize his or her own potential are determined by the ontogenetic features and experience of the personality, its motivational, affective and value components, etc. An integrative study of the main psychological concepts of self-actualization of the individual allows for a retrospective look at the emergence of self-actualization of the individual as an actual psychological problem, and thus, further expand its content in the present.

Key words: *components of self-actualization, personality, self-determination, self-realization, personal potential, professional self-actualization.*

Вступ. Кризові умови життя останнього десятиліття вимагають від людини більшої адаптованості до викликів та зовнішніх загроз. Водночас сучасна особистість потребує продовження власної приватної та професійної діяльності, прагне до збереження головних життєвих сфер, способу життя тощо. Самоактуалізація сьогодні може виступати суттєвим фундаментом для збереження й пошуку можливості продовження особистістю власної реалізації на значущих рівнях її життя, а також слугувати елементом особистісного самовдосконалення й самотворення попри складні умови невизначеності.

Теоретичне обґрунтування проблеми. Дослідження проблеми самоактуалізації має витоки починаючи з античного періоду в розрізі пошуку істинного сенсу людського буття. Серед ключових фігур філософської думки, буття людської душі було обумовлено вродженістю самоактуалізації як основного спонукального чинника особистості або наявністю схильності до самопізнання, якому властиво витіснити іншу життєвозначущі активності; раціональністю особистості, актуалізація та вивчення якої набувається завдяки активній діяльності людини; розвитку духовного потенціалу й підтримкою балансу між матеріальним та «вищим».

Сьогодні при вивченні психологічних особливостей самоактуалізації використовуються класичні концепції психодинамічного, гуманістичного та екзистенційного підходів. Водночас, спостерігається недостатня кількість досліджень, що розкривають зміст концепцій закордонних та сучасних українських науковців, що обумовлює необхідність їх детального дослідження.

Методологія та методи. Основними методами дослідження, використання яких передбачає створення теоретичної моделі наукових поглядів на самоактуалізацію особистості

є теоретичний аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, систематизація, контент-аналіз.

Результати та дискусії. Самоактуалізація є значущим процесом, що має вплив на весь спектр життєдіяльності людини, а її якісна реалізація сприяє узгодженню суб'єктивних та об'єктивних компонентів особистості, що формують індивідуальність (Бандура, 2000). Актуалізація особистості може набувати декількох форм, з точки зору яких С. Грабіщук визначає самоактуалізацію як метамотив, вищу мету, стан особистості, процес й водночас результат даного процесу (Грабіщук, 2018). Особливого значення у можливості її здійснення відіграє рівень сформованості самоуправління, самоконтролю, саморегуляції та життєвих прагнень (Сисоєва, 2007; Титаренко 2003).

Поняття самоактуалізації в межах її розгляду серед класичних та сучасних психологічних підходів набуває різних значень. Тому, наявність даних варіацій зумовлює необхідність побудови інтегрованої теоретичної моделі що розкриває основний зміст самоактуалізації відповідно до наявних концепцій (див. табл 1).

Дослідження проблеми самоактуалізації особистості в межах психодинамічного підходу базувались на концепції про структурні елементи особистості. Подібно до трьох компонентів особистості класичного психоаналізу, за самоактуалізацію особистості відповідають структури «Я» та «Самість», що послідовно розкривають особистість, зумовлюють формування ідентичності й надалі спонукає її до активності у зовнішньому світі. (О'Вурне, 1972: 243).

В рамках психодинамічного підходу також присутнє дослідження взаємозв'язку самоактуалізації з психічними станами й афективними реакціями особистості. К. Горні наводить значення впливу невротичного стану на можливість реалізувати власний потенціал,

Таблиця 1

Теоретичні підходи до вивчення самоактуалізації особистості

Теорія	Зміст	Особливості, відмінності
Психодинамічний підхід	Визначальним у самоактуалізації виступає особистісна структура людини та можливість людиною подолати негативні емоційні переживання та стани	Психодинамічний підхід підкреслює роль розвитку в онтогенезі особистісних структур «Самість» та «Я-реальне»; підкреслює роль невротичних станів як каталізатора формування особистісної ідентичності; звертає увагу на почуття неповноцінності як важеля автентичного прояву особистості.
Соціогенетичний підхід	Самоактуалізація обумовлена психосоціальними розвитком особистості в онтогенезі.	Соціогенетичний підхід описує роль особистісного досвіду та подоланні нормативних криз в онтогенезі особистості як елемент самовдосконалення й розвитку особистості в цілому. Успішність їх подолання дозволяє особистості в подальшому актуалізуватись.
Гуманістичний підхід	Визначальним джерелом самоактуалізації виступає мотиваційно-вольова та особистісна структура особистості.	Гуманістичний підхід наводить значення потреб в процесі самоактуалізації, а також розглядає самоактуалізацію як вищий елемент прояву гуманістичних цінностей; підкреслює значимість характеру взаємодії особистості із зовнішнім світом та її духовний розвиток.
Екзистенційний підхід	Реалізація особистісного потенціалу виступає елементом збереження ключових життєвих сенсів та як спосіб подолання життєвих труднощів.	Екзистенційний підхід наводить основним детермінантом самоактуалізації ціннісний вимір особистості. Можливість людини реалізувати потенціал є наслідком пошуку покликання, основного, ситуаційного сенсів.
Суб'єктно-діяльнісний підхід (Д. Шутько, 2019)	Центром самоактуалізації є професійна діяльність, наявні виклики в якій сприяють саморозвитку та самовдосконаленню як професіонала.	Суб'єктно-діяльнісний підхід окреслює самоактуалізацію як елемент особистісної та професійної сформованості, структуру, що визначає характер професійного зростання, продуктивної діяльності.
Особистісно-розвивальний підхід (Д. Шутько, 2019)	Джерелом самоактуалізації є професійна діяльність, що спонукає до особистісного вдосконалення та набуття професійної зрілості	Особистісно-розвивальний підхід розглядає самоактуалізацію як актуальну потребу в самопізнанні, саморозвитку та самовдосконаленні, що стає можливим завдяки активності й духовному зростанню, розвитку самосвідомості. Загальна необхідність актуалізуватись обумовлена біологічним та соціальним впливом.
Онтогенетичний підхід (І. Булах, 2004)	Джерелом самоактуалізації виступає характер та особистісні відмінності онтогенезу	Ключовими факторами самоактуалізації в межах онтогенетичного підходу виступають умови розвитку, дорослішання, наявність психотравматизації в онтогенезі та соціальний досвід. Суттєвими факторами виступають рівень розвитку та сформованості самосвідомості.
Соціально-індивідуалістичний підхід (Л. Кобильнік, 2015)	Основними детермінантами самоактуалізації виступають індивідуальність особистості, а саме можливість використовувати унікальні особистісні властивості в життєдіяльності.	Можливість здійснення самоактуалізації за соціально-індивідуалістичним підходом обумовлюють рівень самоприйняття та ступінь прийняття оточенням. Важливими умовами самоактуалізації виступають економічно-соціальні характеристики розвитку суспільства, в якому проживає особистість.
Екзистенційно-досвідний підхід (М. Садова, 2009)	Самоактуалізація досягається шляхом особистісної життєвої активності та соціальний взаємодії.	Самоактуалізація є процесом, що супроводжує особистість у буденному житті, отже людина вже наділена усіма необхідними властивостями, знаннями, вміннями задля реалізації власного потенціалу.
Резильєнтний підхід (О. Войтенко та ін., 2021)	Значення самоактуалізації підкреслюється як компонент особистісної емоційної стійкості.	Розвинута потреба в самоактуалізації виступає фактором попередження та подолання емоційного вигорання, а також сприяє переживанню негативних афектів та станів.
Психотерапевтичний підхід (В. Муляр, 2005)	Самоактуалізація особистості слугує маркером психологічно зрілої особистості.	Особистісна самоактуалізація виступає наслідком розв'язання внутрішніх конфліктів та протиріч між соціально-бажаним та автентичним.

зокрема через актуалізацією людини своєї «істинної» або «набутої» ідентичності (Horney, 1999: 286–287). Водночас А. Адлер розглядає зв'язок самоактуалізації особистості з почуттям неповноцінності. За наявності високого рівня даного афекту, людина починає актуалізуватись ґрунтуючись на можливості отримати перевагу в життєвій ситуації, а єдність з особистісними компонентами прагнення, бажання та інтересу викривлюється, а отже втрачають свій істинний зміст (Watts, 2015).

Е. Фромм розкриває актуалізацію людини як можливість задовольнити потреби в розвитку духовності й автентичності, побудові значущих стосунків та сенсів (Fromm, 2010: 28–31). Можливість самоактуалізуватись за концепцією Фромма можлива тільки за умови розвитку самоусвідомленості й прагненню до пізнання.

Соціогенетичний підхід Е. Еріксона досліджує самоактуалізацію як похідну структуру, що обумовлена особливостями психосоціального розвитку людини. Найбільшу увагу науковець звертає на якість подолання особистістю нормативних кризових періодів життя (Schachter E., Gallihier R, 2018).

Дослідження самоактуалізації в межах концепції гуманістичного підходу базувалась на панівній ролі мотиваційно-вольової структури, в якій самоактуалізація виступає як кінцевою метою задоволення потреб, так і постійним процесом, що супроводжує буденну активність особистості. Самоактуалізація виступає рушійною силою особистості, що дозволяє їй обирати свій життєвий шлях самостійно, автономно, керуючись власним досвідом. Тенденції до самоактуалізації притаманний гедоністичний характер, оскільки вона завжди спрямована до побудови «кращого життя», дослідження, створення й впровадження змін у внутрішньому та зовнішньому світі, що також позитивно впливає на соціальну співпрацю (Maslow, 1971).

Значення єдності особистості зі зовнішнім світом також є однією зі складових явища самоактуалізації. Р. Ассаджолі наголошує на необхідності розвитку системи духовних взаємозв'язків людини зі світом, собою та оточенням задля формування фундаментальних етично-моральних законів й наслідування героїчних, гуманітарних та альтруїстичних цінностей (Assagioli, 2000: 31–38).

Екзистенційний напрям вивчає самоактуалізацію як спосіб подолання життєвих труднощів й як механізм пошуку сенсу життя. Актуалізуватись за В. Франклом означає вміти віднайти сенс завдяки цінностям та ідеалам, зуміти розширити свій погляд на проблемну ситуацію й віднайти можливість перевершити себе заради суспільно значущих цінностей (Batthyany, 2016: 313–315).

Українська школа психологічної думки розглядає самоактуалізацію в межах різних підходів, центральним змістом яких виступає розгляд проблеми самоактуалізації в межах професійної діяльності, духовного та саморозвитку, соціальних комунікацій, життєвих орієнтацій та ментального здоров'я.

Представники суб'єктно-діяльнісного підходу визначають самоактуалізацію як показник ментального, духовного та психосоціального здоров'я особистості, що дозволяє особистості використовувати власні якості задля реалізації в професійній та соціальній діяльності (Толкунова, 2021). Суттєвим в процесі самоактуалізації О. Артемова визначає перехід людини від репродуктивного до продуктивного рівня діяльності, а саме відхід від обмежень щодо пізнання зовнішнього світу на користь рефлексії (Артемова, 2010).

Представники особистісно-розвивального підходу розкривають значення самоактуалізації як складову можливості глибинного самопізнання й та розвиток значущих компонентів особистості, що сприяють отриманню бажаним результатам. Шлях особистості до реалізації власної індивідуальності здійснюється завдяки вчинкам, які виступають інструментами духовного осмислення світу (Дідик, 2014; Татенко, 2006).

Джерелом особистісної самоактуалізації актуалізуватись може виступати процес самопроєктування. Виникнення самоактуалізації здійснюється завдяки активності ціннісно-мотиваційної та вольової сфери, а сформована фундаментальна потреба в самоактуалізації виступає ключовою ознакою особистісної зрілості (Карамушка, 2009; Ткалич, 2006).

В. Зінченко в межах особистісно-розвивального підходу визначає розвинуту індивідуальну свідомість як ключову складову самоактуалізації. Особистість в даному процесі виступає носієм якісної соціалізації, оскільки в процесі комунікації особистість транслює автономію та автентичність. (Ткалич, 2006). Натомість Г. Балл підкреслює в процесі самоактуалізації роль духовної складової як каталізатора можливості особистості відходу від свого звичного «Я» в процесі самовдосконалення (Балл, 2003).

С. Максименко визначає баланс біологічного та соціального в процесі реалізації індивідуального потенціалу. Науковець наголошує на необхідності враховувати індивідуальну ситуацію розвитку й життєвий досвід, оскільки за таких умов особистість здатна якісно самоактуалізуватись відповідно до індивідуальних життєвих викликів й реалій існування (Максименко, 2006: 33, 90).

Значення онтогенезу та психосоціального розвитку в процесі самоактуалізації особистості розширює в своїй концепції І. Булах,

розкриваючи головними факторами самоактуалізації наступні аспекти зростання людини як особистості:

1. Умови розвитку та дорослішання, психофізіологічні характеристики, рівень комунікативності та якість соціалізації;

2. Рівень сформованості свідомості, що передбачає розвиток психічних процесів, особистісної автономії та загальної самостійності;

3. Рівень розвитку особистісної та професійної самосвідомості, сформованість вольової сфери (Булах, 2004).

У дослідженні Л. Кобильник також підтверджується значення умов особистісного розвитку в процесі самоактуалізації. Визначальним у можливості якісно реалізувати власний потенціал виступає особливе прагнення людини використати саме ті структурні компоненти її особистості, які відрізняють її від інших. Натомість проблема прийняття людини зовнішнім світом виступає суттєвою перешкодою щодо досягнення бажаного результату актуалізації (Кобильник, 2015: 271). Щобільше, в соціальному контексті М. Боднар підкреслює, що успішне особистісне зростання найбільш ефективно здійснюється у психічно здоровому суспільстві, а системне незадоволення потреб може призвести до повного обмеження життєтворчості людини. (Боднар, 2021). М. Садова в межах своєї моделі потенціалу особистості описує самоактуалізацію як складову постійного процесу використання особистісних характеристик й вмій у буденному житті, основу саморозвитку та елементом прояву потенціалу завдяки

сформованій мотиваційній спрямованості, загальній життєвій та соціальній активності (Садова, 2009).

Значення самоактуалізації як компонента подолання викликів зовнішнього середовища підкреслює її здатність виступати складовою особистісної емоційної стійкості в кризових ситуаціях задля протидії стресовим станам (Voitenko, 2021). Також самоактуалізація особистості слугує маркером психологічної цілісності особистості, та може виступати процесом, сутнісні сили індивідуальності, що постійно досягається завдяки розв'язанню множинних конфліктів людини між її внутрішнім та суспільно бажаним (Муляр, 2005: 149).

Висновки. В результаті здійснення ретроспективного аналізу теоретичних поглядів на самоактуалізацію особистості було встановлено, що самоактуалізація особистості є комплексним поняттям, що розширювало свій зміст в межах різних етапів розвитку наукової думки: філософського, біологічного та психологічного. Поруч з класичними концепціями, явище самоактуалізації набуває особливого значення у розгляді в межах українських досліджень, оскільки представниками даної психологічної школи підкреслюється значення професійної самоактуалізації в житті особистості. Проте, проблема самоактуалізації працівників сфери маркетингу є недостатньо висвітленою серед наявних психологічних досліджень, що зумовлює необхідність розширити поняття самоактуалізації професіоналів маркетингової сфери враховуючи сучасні трансформації галузі та кризові виклики сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Артемова О. Професійна самореалізація особистості в сучасних умовах. *Освіта регіону*. 2010. № 1. С. 97–101.
2. Балл Г. Внутрішня свобода особи і особистісна надійність у контексті гуманізації освіти. *Практична психологія і соціальна робота*. 2003. № 9. С. 1–7.
3. Бандура О. Самоактуалізація як механізм формування інтегрованого стилю життя особистості. *Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : науково-методичний збірник*. Київ : Контекст, 2000. 336 с.
4. Боднар М. Самоактуалізація як чинник психічного здоров'я студентської молоді. *Освіта регіону. Політологія, психологія, соціальні комунікації*. 2021. №2. С. 315–318.
5. Булах І. Психологічні основи особистісного зростання підлітків : дис ... д-ра. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2004. 581 с.
6. Грабішук С. Проблема самоактуалізації психологів у процесі навчання у ВЗО. Особистісно-професійний розвиток майбутніх фахівців соціономічних професій в умовах трансформації суспільства : монографія / В.І. Шахов, О.М. Паламарчук, В.М. Галузяк. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. 336 с.
7. Дідик Н. Феномен особистісної зрілості в інтерпретації українських дослідників. *Молодий вчений*. 2014. 1 (03). С. 128–131.
8. Карамушка Л. Самоактуалізація менеджерів у професійно-управлінській діяльності (на матеріалі діяльності комерційних організацій) : монографія. Київ, Запоріжжя : «Просвіта», 2009. 260 с.
9. Кобильник Л. Психологічний супровід процесу самоактуалізації особистості майбутніх фахівців. *Проблеми сучасної психології*. 2015. Випуск 30. С. 268–278.
10. Максименко С. Генеза здійснення особистості. Київ : Видавництво ТОВ «КММ», 2006. 240 с.
11. Муляр В. Проблема становлення особистості в системі «індивід-суспільство» (філософсько-культурологічний аналіз) : монографія. Житомир, 2005. 320 с.
12. Кашлюк Ю. Феномен психологічного благополуччя особистості як об'єкт наукового дослідження. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2016. Вип. 2(1). С. 70–74. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2016_2\(1\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2016_2(1)_14) (дата звернення: 24.07.2024).

13. Клепікова О. Характерологічні особливості толерантності до невизначеності у системі особистісного благополуччя студентів-психологів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2021. Вип. 3. С. 13–20. URL : <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2021-3-2> (дата звернення: 24.07.2024).
14. Полещук Л. Концепт «вищого Я» Р. Ассаджолі та П. Феруччі в контексті психології особистості і практик управління часом. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2024. Вип. 2. URL : <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2024-2-2> (дата звернення: 24.07.2024).
15. Ревенко С. Соціально-психологічні умови становлення зрілої ідентичності студентської молоді : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Севеодонецьк, 2020. 286 с.
16. Садова М. Психологічні складові потенціалу самореалізації особистості. *Вісник Одеського національного університету. Психологія*. 2009. Том 14. № 17. С.102–109.
17. Сисоєва С. Проблема формування особистості здатної до творчої самореалізації : зб. наук. пр. Педагогіка. 2000. Т. 7. С. 13–19.
18. Татенко В. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології. *Соціальна психологія*. 2006. №1 (5). С. 3–13.
19. Титаренко Т. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2003. 376 с.
20. Ткалич М. Психолого-організаційні детермінанти самоактуалізації менеджерів комерційних організацій : автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.10. Київ, 2006. 20 с.
21. Толкунова І., Терещенко Л. Самоактуалізація особистості як чинник збереження її психологічного здоров'я. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2021. №4. С. 81–86.
22. Шутько Д. Теоретичні підходи до вивчення проблеми професійної самоактуалізації особистості. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2019. 24. С. 752–762. URL : <https://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/view/159376> (дата звернення: 20.06.2024 р.).
23. Allport G. *Becoming: Basic Considerations for a Psychology of Personality*. New Haven : Yale University Press. 1959. 115 p.
24. Assagioli R. *The Act of Will*. London, UK : Turnstone Press. 2000. 278 p.
25. Batthyány A. *Logotherapy and existential analysis*. Springer International Publishing Switzerland. 2016. 469 p.
26. Brodley B. The actualizing tendency concept in client-centered therapy. *The person-centered journal*. 1999. Vol. 6. Issue 2. P. 108–120.
27. Crocetti E., Albarello F., Meeus W. & Rubini M. Identities: A developmental social-psychological perspective. *European Review of Social Psychology*. 2023. 34 (1). P. 161-201.
28. Fromm E. *The Sane Society*. Routledge. 2010. 384 p.
29. Horney K. *Neurosis and Human Growth: The Struggle Toward Self-Realization*. Routledge. 1999. 392 p.
30. Maslow A. *The Farther Reaches of Human Nature*. New York : Viking Press. 1971. 432 p.
31. Meaning of self-actualization in English. *Cambridge Dictionary*. URL : <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/self-actualization> (дата звернення: 23.07.2024).
32. O'Byrne M., Angers W. Jung's concept of self-actualization and Teilhard de Chardin's philosophy. *Journal of Religion & Health*. 1972. 11(3) P. 159–161. URL : <https://doi.org/10.1007/bf01532870> (дата звернення: 23.07.2024).
33. Schachter E. & Gallihier R. Fifty Years Since “Identity: Youth and Crisis”: A Renewed Look at Erikson's Writings on Identity. *Identity*. 2018. 18. P. 1-4. URL : <https://doi.org/10.1080/15283488.2018.1529267> (дата звернення: 23.07.2024).
34. Voitenko E., Kaposloz H., Myronets S., Zazumko O., Osodlo V. Influence of Characteristics of Self-Actualization and Coping Behavior on Resistance of Teachers to Professional Stressors and Emotional Burnout. *International Journal of Organizational Leadership*. 2021. Vol. 10. P. 1–14. URL : <https://ssrn.com/abstract=4162805> (дата звернення: 23.07.2024).
35. Watts, R. Adler's Individual Psychology: The Original Positive Psychology. *Revista de Psicoterapia*. 2015. 26. P. 123–131.

REFERENCES:

1. Artemova, O. (2010). Profesiina samorealizatsiia osobystosti v suchasnykh umovakh [Professional self-realization of the individual in modern conditions]. *Osvita rehionu*, 1, 97–101 [in Ukrainian].
2. Ball, H. (2003). Vnutrishnia svoboda osoby i osobystisna nadiinist u konteksti humanizatsii osvity [Internal personal freedom and personal reliability in the context of humanizing education]. *Praktychna psykholohiia i sotsialna robota*, 9, 1–7 [in Ukrainian].
3. Bandura, O. (2021). Samoaktualizatsiia yak mekhanizm formuvannia intehrovanoho styliu zhyttia osobystosti. [Self-actualization as a mechanism for forming an integrated lifestyle of an individual]. *Kroky do kompetentnosti ta intehratsii v suspilstvo: naukovo-metodychnyi zbirnyk*. Kyiv: Kontekst, 336 [in Ukrainian].
4. Bodnar, M. (2021). Samoaktualizatsiia yak chynnyk psykhychnoho zdorovia studentskoi molodi [Self-actualization as a factor in the mental health of student youth]. *Osvita rehionu. Politolohiia, psykholohiia, sotsialni komunikatsii*, 2, 315–318 [in Ukrainian].
5. Bulakh, I. (2004). Psykholohichni osnovy osobystisnogo zrostantia pidlitkiv: dys... d-ra. psykhol. nauk: 19.00.07 [Psychological foundations of personal growth of adolescents: dissertation of the candidate of psychological sciences: 19.00.07]. Kyiv, 581 [in Ukrainian].
6. Hrabishchuk, S. (2018). Problema samoaktualizatsii psykholohiv u protsesi navchannia u VZO. Osobystisno-profesiyni rozvytok maibutnikh fakhivtsiv sotsionomichnykh profesii v umovakh transformatsii suspilstva: monohrafiia [The problem of self-actualization of psychologists in the process of training at university. Personal and professional

- development of future specialists of socio-economic professions in the conditions of transformation of society: monograph] / ed. V. Shakhov, O. Palamarchuk, V. Haluziak. Vinnytsia: TOV «Nilan LTD». 336 [in Ukrainian].
7. Didyk, N. (2014). Fenomen osobystisnoi zrilsti v interpretatsii ukrainskykh doslidnykiv [The phenomenon of personal maturity in the interpretation of Ukrainian researchers]. *Molodyi vchenyi, 1 (03)*, 128–131 [in Ukrainian].
8. Karamushka, L. (2009). Samoaktualizatsiia menedzheriv u profesiinoupavlynskii diialnosti (na materialii diialnosti komertsiiynykh orhanizatsii): monohrafiia [Self-actualization of managers in professional management activities (based on the activity of commercial organizations): monograph]. Kyiv, Zaporizhzhia: Prosvita, 260 [in Ukrainian].
9. Kobylnik, L. (2015). Psykholohichniy suprovod protsesu samoaktualizatsii osobystosti maibutnykh fakhivtsiv [Psychological support of the process of self-actualization of the personality of future specialists]. *Problemy suchasnoi psykholohii, 30*, 268–278 [in Ukrainian].
10. Maksymenko, S. (2006). Heneza zdiisnennia osobystosti [The genesis of the realization of personality]. Kyiv: Vydavnytstvo TOV «KMM», 240 [in Ukrainian].
11. Muliar, V. (2005). Problema stanovlennia osobystosti v systemi «indyvid-suspilstvo» (filosofsko-kulturolohichniy analiz): monohrafiia [The problem of personality development in the "individual-society" system (philosophical and cultural analysis): monograph]. Zhytomyr, 320 [in Ukrainian].
12. Kashiuk, Y. (2016). Fenomen psykholohichnoho blahopoluchchia osobystosti yak ob'ekt naukovooho doslidzhenia [The phenomenon of psychological well-being of the individual as an object of scientific research]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seria: Psykholohichni nauky, 2 (1)*, 70–74. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkh_2016_2\(1\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkh_2016_2(1)_14) [in Ukrainian].
13. Klepikova, O. (2021). Kharakterolohichni osoblyvosti tolerantnosti do nevyznachenosti u systemi osobystisnoho blahopoluchchia studentiv-psykholohiv [Characteristic features of tolerance to uncertainty in the system of personal well-being of psychology students]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seria: Psykholohichni nauky, 3*, 13–20. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2021-3-2> [in Ukrainian].
14. Poleshchuk, L. (2024). Kontsept «vyshchoho Ya» R. Assagioli ta P. Ferrucci v konteksti psykholohii osobystosti i praktyk upravlinnia chasom [R. Assagioli and P. Ferrucci's concept of "Higher Self" in the context of personality psychology and time management practices]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seria: Psykholohichni nauky, 2*, 13–21. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2024-2-2> [in Ukrainian].
15. Revenko, S. (2020). Sotsialno-psykholohichni umovy stanovlennia zriloj identychnosti studentskoi molodi: dys... kand. psykhol. nauk: 19.00.05 [Socio-psychological conditions for the formation of a mature identity of student youth: dissertation of the candidate of psychological sciences: 19.00.05]. Sievierodonetsk. 286 [in Ukrainian].
16. Sadova, M. (2009). Psykholohichni skladovi potentsialu samorealizatsii osobystosti [Psychological components of the potential of self-realization of the individual]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Psykholohii, 14 (17)*, 102–109 [in Ukrainian].
13. Sysoieva, S. (2000). Problema formuvannia osobystosti zdatnoi do tvorchoi samorealizatsii [The problem of forming a personality capable of creative self-realization]. *Pedahohika, 7*, 13–19 [in Ukrainian].
14. Tatenko, V. (2006). Subiektno-vchynkova paradyhma v suchasniy psykholohii [Subiektno-vchynkova paradyhma v suchasniy psykholohii]. *Sotsialna psykholohii, 1 (5)*, 3–13 [in Ukrainian].
15. Tytarenko, T. (2003). Zhyttievyi svit osobystosti: u mezhakh i za mezhamy budennosti [The life world of an individual: within and beyond everyday life]. Kyiv: Lybid. 376 [in Ukrainian].
16. Tkalych, M. (2006). Psykholoho-orhanizatsiini determinanty samoaktuaizatsii menedzheriv komertsiiynykh orhanizatsii: avtoref. dys... kand. psykhol. nauk: 19.00.10. [Psychological and organizational determinants of self-actualization of managers of commercial organizations: abstract of dissertation of the candidate of psychological sciences: 19.00.10]. Kyiv. 20 [in Ukrainian].
17. Tolkunova, I., Tereshchenko, L. (2021). Samoaktualizatsiia osobystosti yak chynnyk zberezhenia yii psykholohichnoho zdorovia [Self-actualization of the individual as a factor in maintaining psychological health]. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu, 4*, 81–86 [in Ukrainian].
18. Shutko, D. (2019). Teoretychni pidkhody do vyvchennia problemy profesiinoi samoaktualizatsii osobystosti [Theoretical approaches to the common problem of professional self-actualization of the individual]. *Zbirnyk naukovykh prats «Problemy suchasnoi psykholohii», 24*, 752–762. URL: <https://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/view/159376> [in Ukrainian].
19. Allport, G. (1959). *Becoming: Basic Considerations for a Psychology of Personality*. New Haven: Yale University Press, 115.
20. Assagioli, R. (2000). *The Act of Will*. London, UK: Turnstone Press, 278.
21. Batthyány, A. (2016). *Logotherapy and existential analysis*. Springer International Publishing Switzerland, 469.
26. Brodley, B. (1999). The actualizing tendency concept in client-centred therapy. *The person-centered journal, 6 (2)*, 108–120.
27. Crocetti, E., Albarello, F., Meeus, W. & Rubini, M. (2023). Identities: A developmental social-psychological perspective. *European Review of Social Psychology, 34 (1)*, 161–201.
28. Fromm, E. (2010). *The Sane Society*. Routledge, 384.
29. Horney, K. (1999). *Neurosis and Human Growth: The Struggle Toward Self-Realization*. Routledge, 392.
30. Maslow, A. (1971). *The Farther Reaches of Human Nature*. New York: Viking Press, 432.
31. *Meaning of self-actualization in English*. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/self-actualization>.

32. O'Byrne, M., Angers, W. (1972). Jung's concept of self-actualization and Teilhard de Chardin's philosophy. *Journal of Religion & Health*, 11(3), 159–161. URL: <https://doi.org/10.1007/bf01532870>.
33. Schachter, E., Galliher, R. (2018). Fifty Years Since “Identity: Youth and Crisis”: A Renewed Look at Erikson's Writings on Identity. *Identity*, 18, 1-4. URL: <https://doi.org/10.1080/15283488.2018.1529267>.
34. Voitenko, E., Kaposloz, H., Myronets, S., Zazumko, O., Osodlo, V. (2021). Influence of Characteristics of Self-Actualization and Coping Behavior on Resistance of Teachers to Professional Stressors and Emotional Burnout. *International Journal of Organizational Leadership*, 10, 1–14. URL: <https://ssrn.com/abstract=4162805>.
35. Watts, R. (2015). Adler's Individual Psychology: The Original Positive Psychology. *Revista de Psicoterapia*, 26, 123–131.

Стаття надійшла до редакції 27.06.2024.
The article was received 27 June 2024.